

STANISŁAW FITA

WIKTOR HAHN BIBLIOGRAF I HISTORYK LITERATURY

W październiku 1921 r. grono młodej, liczącej zaledwie 3 lata, sekcji polonistycznej Uniwersytetu Lubelskiego powiększyło się o przybyłego ze Lwowa prof. Wiktora Hahna, który objął tu I Katedrę Historii Literatury Polskiej. Lwowski uczony przybył z ogromnym dorobkiem naukowym (liczącym ponad 500 pozycji) i długoletnim doświadczeniem pedagogicznym.

Po ukończeniu studiów na Uniwersytecie Lwowskim od r. 1894 pracował w szkolnictwie średnim: najpierw w latach 1894-1896 jako suplent Gimnazjum im. Franciszka Józefa we Lwowie, następnie nauczyciel rzeczywisty gimnazjum w Kołomyi (1896-1899), później przez szereg lat znów w gimnazjach lwowskich. Doktorat z filozofii uzyskał na Uniwersytecie Lwowskim w 1895 r., habilitował się w 1906 i od następnego roku wykładał jako „docent prywatny” na swej macierzystej wszechnicy, łącząc przez wiele lat zajęcia uniwersyteckie z pracą nauczyciela gimnazjalnego. W 1917 r. mianowany został profesorem nadzwyczajnym historii literatury polskiej, a w rok później docentem bibliografii i bibliotekoznawstwa. W Lublinie objął stanowisko profesora zwyczajnego; już w wieku emerytalnym, w 1956 r., uzyskał profesurę zwyczajną na Uniwersytecie Warszawskim.

Prof. Hahn był z wykształcenia i zamiłowania historykiem literatury polskiej i filologiem klasycznym. Obie te dyscypliny łączył we własnym warsztacie naukowym przez całe życie. I w obydwóch najważniej pracy i wysiłku włożył w bibliografię. Przez szereg lat (1894-1913) publikował w dodatkach do czasopisma „Eos” bieżącą bibliografię filologii klasycznej i literatury humanistycznej w Polsce (za lata 1891-1910). Dokumentację bibliograficzną z tego zakresu za okres następnych 15 lat ogłosił w wersji łacińskiej w 1929 r. Przez całe życie gromadził materiały do bibliografii klasyki polskiej od czasów najdawniejszych do r. 1890, a także na bieżąco dopełniał materiały za kolejne późniejsze

lata. Niestety, prace te nie doczekały się publikacji i przechowywane są wraz z całą spuścizną Hahna w Archiwum PAN w Warszawie. Osobne zestawienia bibliograficzne poświęcił recepcji Wergiliusza i Horacego w Polsce.

W zakresie bibliografii dziejów piśmiennictwa polskiego największą część dorobku Hahna stanowi bibliografia Juliusza Słowackiego. Zestawiał ją początkowo z okazji obchodzonych rocznic. I tak w 1901 r. opracował bibliografię Słowackiego za r. 1899 (50 rocznica śmierci poety), w 8 lat później ogłosił — ograniczone do pozycji książkowych — zestawienie edycji dzieł Słowackiego i opracowań o nim wydanych w stulecie urodzin twórcy *Króla Ducha*. Był to tylko skromny początek wielkiej pracy, jaką stała się wydana dopiero w 1916 r. obszerna, licząca ponad 5000 pozycji, bibliografia Słowackiego za r. 1909, stanowiąca pełną dokumentację prac naukowych, edytorskich i obchodów jubileuszowych Roku Słowackiego. Wreszcie ukoronowaniem wielkiego wysiłku gromadzenia i rejestrowania wszelkich materiałów dotyczących życia i twórczości poety stała się *Bibliografia*, ogłaszana od r. 1924 w kolejnych tomach wydania krytycznego *Dzieł wszystkich Słowackiego* pod redakcją Juliusza Kleina, imponująca zakresem i ogromem zebranej dokumentacji. Podobnie jak w innych swych pracach tego typu wykracza autor daleko poza tradycyjny schemat bibliografii podmiotowej i przedmiotowej, rozszerzając pole swych poszukiwań na utwory literackie innych pisarzy z widocznymi w nich wpływami dzieł Słowackiego, na realizacje sceniczne dramatów poety, na utwory muzyczne i dzieła sztuk plastycznych inspirowane tekstami autora *Balladyny*.

Tendencja do rozszerzania zakresu bibliografii widoczna jest niemal od początku w pracach Hahna. Tak jest np. w bibliografii Mikołaja Reja za r. 1905, dzięki czemu to pozornie suche zestawienie staje się pełną i wszechstronną dokumentacją obchodów rocznicy Rejowskiej w Polsce.

Zainteresowania recepcją literatur obcych w naszym kraju, którym początek dały poszukiwania wpływów antycznych na kulturę polską, rozszerzył Hahn także na pisarzy późniejszych okresów. Najwybitniejszym osiągnięciem w tym zakresie jest opublikowana w ostatnich latach życia uczonego bibliografia *Shakespeare w Polsce*.

Nie sposób wyliczyć tu wszystkich prac bibliograficznych prof. Hahna. Nie ograniczał się on zresztą tylko do dokumentacji zjawisk literackich. Zwyczaj bibliograficznego utrwalania dorobku ogólnonarodowych rocznic rozciągnął również na dzieje instytucji naukowych w Polsce. I tak jubileusz Uniwersytetu Jagiellońskiego, obchodzony uroczystość w 1900 r., uczcił Hahn zestawieniem publikacji rocznicowych, obejmujących zarówno prace historyczne o dziejach uczelni, jak

też utwory poetyckie wywołane tą rocznicą i wreszcie wykaz dzieł dedykowanych Uniwersytetowi Jagiellońskiemu. Gdy w kilkanaście lat później święcił swoje 250-lecie Uniwersytet Lwowski, Hahn dał swój indywidualny wkład do obchodów, publikując obszerną, ponad 700-stro-nicową *Kronikę Uniwersytetu Lwowskiego* za lata akad. 1898/99-1909/10, w której — obok pracowicie sporządzonych zestawień kronikarskich i wykazów statystycznych — zamieścił bio-bibliografie kilkudziesięciu lwowskich profesorów. Po zakończeniu zaś roku jubileuszowego zebrał i ogłosił bibliografię publikacji rocznicowych, wydanych w kraju i za granicą.

Innym przykładem aktywności bibliograficznej uczonego jest *Bibliografia województwa lubelskiego za rok 1927*, którą dał świadectwo swego związku ze środowiskiem naukowym Lublina. Ograniczenie tej pracy tylko do jednego roku zostało spowodowane zawieszeniem czasopisma „Region Lubelski”, w którym została opublikowana. Autor gromadził bowiem materiały z tego zakresu i później, nie mając okazji i możliwości ogłoszenia ich drukiem.

Pasja bibliograficzna prof. Hahna znajdowała wyraz w ciągłym, upartym kompletowaniu coraz to nowych kartotek tematycznych i osobowych, z których tylko część została zredagowana i udostępniona w formie publikacji. Dowody tej pasji można odnaleźć czytając różnego rodzaju jego rozprawy, recenzje, artykuły, notatki. Ileż to wspomnień pośmiertnych o znanych i całkiem zapomnianych polonistach, drukowanych najczęściej w „Pamiętniku Literackim”, zawiera zestawienia przynajmniej ważniejszych ich prac. Podobnie recenzje, jakimi stale zasilał Hahn szereg czasopism naukowych. Tak np. w omówieniu książki W. Leppelmana *Twardowski, der polnische Faust* znajdujemy bogatą listę pominiętych przez autora utworów pisarzy polskich, w których występuje motyw Twardowskiego, oraz książeczek „dla ludu” z XIX i początków XX w., przynoszących rozmaite wersje legendy o „polskim Fauście”. Recenzja zaś książki F. Machalskiego *Orientalizm Antoniego Langego (Z zarysem bibliografii)* „kryje” w sobie niebłahą listę dodatków i uzupełnień, liczącą ok. 100 pozycji!

Wiktor Hahn żył w stanie ustawicznego „pogotowia bibliograficznego”, podejmując coraz to nowe inicjatywy. Dyktowały je bądź — jak już wspomniano — okoliczności rocznicowe, bądź też inne bieżące potrzeby nauki. I tak np. gdy z powodu różnorodnych trudności od r. 1912 „Pamiętnik Literacki” zaniechał publikowania rocznych zestawień *Bibliografii historii literatury i krytyki literackiej polskiej*, Hahn przystąpił „od zaraz” do opracowywania i ogłaszania w kolejnych zeszytach „Pamiętnika” *Wiadomości bibliograficznych*, stanowiących pożyteczną namiastkę bieżącej polskiej bibliografii literackiej.

Jest rzeczą całkiem naturalną, że tak wszechstronna działalność na polu bibliografii doprowadziła w rezultacie do najbardziej ambitnego przedsięwzięcia w tej dziedzinie. Było nim opracowanie i wydanie *Bibliografii bibliografii polskich*. Pierwsza wersja ukazała się już w 1921 r. Następne dwa wydania, znacznie rozszerzone i zmienione, ujrzały światło dzienne w 1956 i 1966 r. To ostatnie, ogłoszone już po śmierci autora, uzupełnił Henryk Sawoniak.

Prof. Hahn wielokrotnie zabierał głos na temat aktualnych potrzeb bibliografii polskiej, postulując wiele przedsięwzięć, które stopniowo, w wielu wypadkach od niedawna, wchodziły w stadium realizacji. O tych sprawach myślał stale, zwracając na nie uwagę w okolicznościach, które się szczególnie tego domagały. Gdy po zakończeniu II wojny światowej zaczęła się trudna praca nad odbudową nauki polskiej, autor *Bibliografii bibliografii polskich* wystąpił w 1946 r. z listą swych postulatów w artykule *O potrzebach bibliografii polskiej*. Postulował w nim opracowanie w jednolitym układzie alfabetycznym bibliografii polskiej XX w., szybkie wznowienie „Urzędowego Wykazu Druków Polskich”, opracowanie nowej edycji bibliografii literatury polskiej G. Korbuta, monografii bibliograficznych wybitnych pisarzy polskich, bibliografii zawartości ważniejszych czasopism naukowych i literackich. Wszystkie te postulaty realizuje się obecnie wysiłkiem dużych zespołów fachowych pracowników.

Autor wspomnianego tu artykułu pracował zawsze sam, łącząc tę pedantyczną i czasochłonną robotę z szeregiem innych zajęć, przede wszystkim z absorbującymi czynnościami nauczyciela i profesora. Sam gromadził materiały, sam pisał — w formie drukowanych komunikatów i listów prywatnych — apele o nadsyłanie mu książek, odbitek, numerów czasopism, wycinków i innych informacji. Na własną rękę, nieraz bezskutecznie, poszukiwał wydawców dla tych pożytecznych a nieopłacalnych prac. Przez całe dziesięciolecie trudził się nad tym, co dziś wykonują dobrze zorganizowane pracownie i zakłady naukowe. Taki system pracy w dziedzinie bibliografii i dokumentacji należy już do przeszłości. Niesłuszne byłoby wskrzeszanie tych tradycji. Nie są możliwe do zastosowania również wszystkie koncepcje i metody, jakie realizował Hahn w swych pracach. Jednakże jego dorobek na polu bibliografii jest tak ogromny i trwały, że korzystają z niego i korzystać będą wszyscy pracujący w dziedzinie historii literatury i kultury polskiej.

*

Jako historyk literatury obejmował Hahn swoimi zainteresowaniami — podobnie jak wszyscy jego rówieśnicy — cały obszar dziejów piśmiennictwa polskiego. Dwie epoki były wszakże zawsze przezeń

uprzywilejowane: renesans i romantyzm. A z tych okresów — dwie postaci: Szymona Szymonowica i Juliusza Słowackiego. Wiele prac poświęcił również Józefowi Ignacemu Kraszewskiemu i Józefowi Korzeniowskiemu.

Pierwszą pracę o Szymonowicu ogłosił drukiem w 1892 r. Szczególnie interesowała go łacińska twórczość poety. Poświęcił jej szereg studiów, zamieszczonych w czasopismach naukowych, a także kilka prac edytorskich. W 1899 r. opublikował w *Sprawozdaniach gimnazjum w Kołomyi* wybór poematów łacińskich Szymonowica ze wstępem i komentarzem, później wydał jego zapomniane utwory łacińskie. Gromadził też bibliografię Szymonowica, planował napisanie o nim obszernej monografii, a w 1947 r. wystąpił z projektem krytycznego wydania jego łacińskich poematów. Prace nad autorem *Sielanek* były fragmentem szerzej zakrojonych badań nad literaturą polsko-łacińską renesansu. Hahn — polonista i filolog klasyczny — poświęcał jej uwagę i jako bibliograf, i jako historyk literatury, i — wreszcie — jako niestrudzony organizator życia naukowego, przedstawiając na różnych zjazdach i przy wszelkich innych okazjach najważniejsze dezyderaty w sprawie badań nad literaturą humanistyczną w Polsce. W 1901 r. wystąpił z odezwą w sprawie powołania specjalnego towarzystwa, poświęconego badaniom polskiej literatury humanistycznej.

Znacznie obfitsze rezultaty wydały studia Hahna nad Słowackim. Hasło „Słowacki” występuje w jego bibliografii najczęściej. Pierwszą pracę o autorze *Balladyny* opublikował w 1894 r., ostatnia ukazała się w 1963. Do tego trzeba dodać kolejne części bibliografii, ukazujące się w poszczególnych tomach nie zakończonej jeszcze edycji *Dzieł wszystkich*. Hahn wyrósł i działał w atmosferze szczególnego załascynowania twórczością poety, jaka panowała we Lwowie, gdzie w księżnicy im. Ossolińskich przechowywano liczne rękopisy autora *Króla Ducha*. Powiększył grono badaczy skupionych wokół ossolińskich skarbów, którym patronował zasłużony wydawca pism Słowackiego i autor pierwszej o nim monografii, Antoni Małecki.

Różnego rodzaju i kalibru były rzeczy o Słowackim powstałe na warsztacie Wikła a Hahna. Były wśród nich syntetyczne, portretowe ujęcia sylwetki poety, były też studia historycznoliterackie o poszczególnych utworach, wśród których na pierwszym miejscu wymienić wypada książkę o *Samuelu Zborowskim*. Przeważają w nich jednak dociekania nad genezą utworów, nad wpływami i zależnościami, nad chronologią dzieł, często drobiazgi powstałe w wyniku długotrwałych, żmudnych badań i poszukiwań, ustalające datę powstania utworu, źródła literackich pomysłów, nową wersję odczytania tego czy innego fragmentu tekstu. Tak np. przez szereg lat fascynowały badacza dzieje

pojedynczych kartek z autografu *Króla Ducha*, rozsianych po różnych zbiorach prowincjonalnych ówczesnej Galicji. Zaczęło się od tajemniczej kartki przechowywanej w „zbiorach archeologicznych” gimnazjum w Nowym Sączu, której poświęcił Hahn artykuł w 1904 r., nie mogąc wszakże wówczas zlokalizować tego fragmentu w tekście utworu. W kilka lat później powrócił do tego znaleziska i — równocześnie z innymi badaczami — doszedł do ustalenia bliższych szczegółów. Po raz trzeci, w zbiorze studiów o Słowackim wydanym w 1921 r., ogłosił nową redakcję tego przyczynku, w której podał wiadomość o innych luźnych kartkach rękopisu *Króla Ducha*, znajdujących się w rękach różnych prywatnych posiadaczy. A wszystko to stało się najprawdopodobniej za sprawą Kornela Ujejskiego, który z niefrasobliwą hojnością rozsypywał kartki arcydzieła Słowackiego jako pamiątki między swoich przyjaciół!

W 1909 r. zainteresował Hahna przechowywany w zbiorach Ossolineum fragment dramatyczny Słowackiego *Księżę Michał Twerski (Z dziejów Wielkiego Nowogrodu)*, nigdy w całości nie drukowany. Zajął się więc szczegółowym zbadaniem rękopisu, uporządkował całość tekstu i ustalił jego poprawne brzmienie, a także źródło głównego wątku, wskazując z odpowiednią dokumentacją na inspirującą rolę dzieła M. Karamzina *Historia państwa rosyjskiego*. Ogłosił jednocześnie rozprawę o tym utworze oraz przygotował krytyczną jego edycję, włączoną do lwowskiego wydania *Dzieł*. Po raz drugi, po wielu latach, opracował ten tekst do wydania *Dzieł wszystkich* pod redakcją Kleinera.

Prace edytorskie zajmują wiele miejsca w badaniach Hahna nad Słowackim. Opracował szereg edycji poszczególnych utworów poety. Był — wraz z Bronisławem Gubrynowiczem — twórcą pierwszego krytycznego wydania zbiorowego w 1909 r.; z jego warsztatu wyszło tu 5 tomów zawierających dramaty i przekłady Słowackiego. Po raz drugi opracował teksty niektórych dramatów dla wydania *Dzieł*, przygotowanego już po ostatniej wojnie staraniem Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza pod redakcją Juliana Krzyżanowskiego.

Wśród licznych recenzji nowości wydawniczych, jakie ogłaszał Hahn w czasopiśmie naukowych, wiele dotyczy prac o Słowackim. Autor bardzo pilnie śledził wszystkie publikacje o umiłowanym poecie: od naukowych monografii do drobnych przyczynków i artykułów, drukowanych nawet w prasie codziennej. Wydaje się, że niemal każdy z nich chciał, jeśli nie ocenić, to przynajmniej utrwalić w krótkiej, informacyjno-krytycznej, notatce. Z czasem rozpoczął systematyczne publikowanie *Przeglądów najnowszych prac o Słowackim*. Te pożyteczne sprawozdania naukowe ukazywały się w „Pamiętniku Literackim” w latach 1903-1915.

Ważną kartę w biografii naukowej Wiktora Hahna stanowi jego działalność jako inicjatora i organizatora różnych form publicznego kultu Słowackiego. Szczytem jego aktywności i pasji organizatorskiej był jubileuszowy Rok Słowackiego — 1909. Lwów stał się wówczas głównym ośrodkiem rocznicowych obchodów, a duszą wszystkich poczynań był nieustrudzony prof. Hahn. On właśnie jeszcze w 1907 r. wystąpił z inicjatywą zorganizowania ogólnonarodowych uroczystości. Jako sekretarz naukowy Komitetu Organizacyjnego, zredagował tekst odezwy do narodu, wzywającej do uroczystego uczczenia „wielkiego święta Króla Ducha”. Sam rozsyłał ją z prośbą o podpisy do wielu organizacji i osobistości w kraju i za granicą. Poświęcał całą swą energię różnym skomplikowanym czynnościom organizacyjnym, uczęszczając na liczne posiedzenia, redagując setki pism i komunikatów, znajdując przy tym wszystkim czas na wygłaszanie odczytów o Słowackim we Lwowie i mniejszych ośrodkach wschodniej Małopolski, na żmudną pracę nad przygotowaniem wspomnianej edycji krytycznej dzieł poety, na opracowanie kilku rozpraw i artykułów, wreszcie na przygotowanie do druku swych dotychczasowych prac o Słowackim i napisanie popularnej książki *O życiu i dziełach Juliusza Słowackiego* dla zaśluzonej oficyny Feliksa Westa w Brodach.

Po zakończeniu jubileuszowych uroczystości zabrał się Hahn od razu do opracowania pełnej dokumentacji Roku Słowackiego, wydanej w trzech obszernych woluminach w serii „Wydawnictwa Komitetu Obchodu Setnej Rocznicy Urodzin Juliusza Słowackiego we Lwowie”.

Nigdy nie zrealizowanym marzeniem nieustrudzonego badacza i propagatora kultu Słowackiego było wzniesienie pomnika poety we Lwowie. Z inicjatywą tą wystąpił z okazji roku jubileuszowego i już podczas zjazdu historycznoliterackiego im. Juliusza Słowackiego w październiku 1909 r. mógł przemawiać podczas uroczystości położenia kamienia węgielnego pod pomnik. Wielokrotnie apelował w prasie o poparcie akcji budowy pomnika, zwracał się listownie do wielu autorytetów naukowych i literackich celem zainteresowania ich tą sprawą. We własnych zbiorach pieczołowicie przechowywał wszystkie dokumenty lwowskiego Komitetu, któremu w ostatnich latach przed II wojną przewodniczył. Zamiar nie doczekał się urzeczywistnienia, a jak zwykle sumienny i dokładny prezes Komitetu budowy złożył w ostatnich latach życia na łamach „Życia Warszawy” sprawozdanie z akcji trwającej kilka dziesięcioleci.

*

Pokaźną grupę prac w dorobku Hahna stanowią rzeczy okolicznościowe. Miał on bowiem zwyczaj różnorakiego utrwalania ważnych

i skromnych rocznic narodowych zdarzeń. Ten jego zwyczaj wyrastał z „ducha epoki”: w ówczesnej Galicji zwłaszcza, gdzie panowała dość liberalna atmosfera polityczna, świętowano różne jubileusze, a każdy z nich był okazją do manifestowania wierności narodowym ideałom i tradycjom. Hahn nie ominął prawie żadnej rocznicy, czcząc każdą bądź to — o czym była mowa — bibliograficzną dokumentacją jej przebiegu, bądź też szkicem czy rozprawą o literackich wcieleniach pewnych zdarzeń lub bohaterów naszej historii. Na przykład Rok Grunwaldzki 1910 zapisał się w jego bibliografii obszernym szkicem *Grunwald w poezji polskiej* oraz popularnym artykułem o bitwie grunwaldzkiej w poezji niemieckiej. Wkrótce potem włączył się do obchodów pięćdziesiątej rocznicy powstania styczniowego, publikując szkic *Rok 1863 w dramacie polskim*. Znacznie obszerniejsza jest lista prac Hahna o postaciach narodowych bohaterów w literaturze polskiej. Omówił literackie portrety Bolesława Chrobrego, Mikołaja Kopernika, Stanisława Żółkiewskiego, Tadeusza Kościuszki, księcia Józefa Poniatowskiego i innych.

Miał również zwyczaj przypominania — najczęściej w popularnych artykułach na łamach prasy codziennej — rocznic nie tylko „wielkich”, ale również wielu innych pisarzy, których pamięć chciał utrwalić i spopularyzować: Bogusławskiego, Felińskiego, Anczyca, Blizińskiego, a także uczonych, np. Libelta czy Nehringa.

Inne okoliczności „zewnętrzne” również oddziaływały na pewne typy zainteresowań historycznoliterackich Wiktora Hahna. Z wielkim zamiłowaniem poszukiwał świadectw literackich tradycji miast, w których mieszkał i pracował. Tak więc przypominał lwowskie epizody biografii i twórczości pisarzy polskich. Gdy zaś związał się na dłuższy czas z Lublinem, zaczął i tutaj tropić ślady twórców naszej kultury. Wystarczy wspomnieć o pracach dotyczących związków Jana Kochanowskiego i Józefa Ignacego Kraszewskiego z Lubelszczyzną.

We wszystkich tych pracach dochodził do głosu nie tylko historyk literatury, ale także wychowawca i otiarny działacz, świadomy społecznego oddziaływania literatury.

*

Chyba co najmniej połowę dorobku pisarskiego Hahna zajmują recenzje nowości naukowych i literackich. Proporcje te zresztą kształtowały się rozmaicie. I tak np. w 1899 r. na 18 zarejestrowanych pozycji bibliograficznych mamy aż 14 recenzji, w 1901 na ogólną liczbę 34 publikacji — 19 recenzji, zaś w 1912 wśród 49 ogłoszonych prac znajduje się aż 36 recenzji.

Prof. Hahn był w różnych okresach stałym współpracownikiem dzia-

łów krytycznych: „Eos”, „Kwartalnika Historycznego”, „Muzeum”, „Pamiętnika Literackiego”, „Książki”, „Nowej Książki”, „Ateneum Kapłańskiego”, a także lwowskiej prasy codziennej. Przedmiotem jego uwagi były publikacje różnego typu: przede wszystkim prace naukowe z zakresu filologii klasycznej i historii literatury polskiej, a wśród nich rzeczy dotyczące staropolszczyzny i romantyzmu. W pierwszych latach działalności pisarskiej wiele uwagi poświęcał publikacjom z dziedziny dydaktyki i metodyki nauczania języka i literatury polskiej w szkole. Pedagog z prawdziwego zamiłowania, interesował się też literaturą dla dzieci i młodzieży i zamieszczał — zwłaszcza w organie pedagogicznym „Muzeum” — recenzje wielu pozycji.

Wierność nauczycielskiemu powołaniu realizował Hahn także poprzez stałe utrwalanie w czasopismach naukowych prac nauczycieli galicyjskich szkół średnich. Bibliografia jego recenzji pośrednio orientuje w rozmiarach i charakterze wysiłków naukowych szkolnych pedagogów nie tylko ze Lwowa i Krakowa, ale przede wszystkim z licznych miejscowości prowincjonalnych. Były to bowiem czasy, kiedy nauczyciele bezinteresownie i z prawdziwym zamiłowaniem poświęcali czas wolny od obowiązkowych zajęć na indywidualną pracę badawczą, a wiele szkół średnich publikowało coroczne *Sprawozdania*, które można uznać za swego rodzaju odpowiedniki zeszytów naukowych, wydawanych dziś przez wyższe uczelnie.

Ogromna erudycja i dociekliwość prof. Hahna widoczne są w wielu jego recenzjach. Jako krytyk starał się zawsze być obiektywny, ale i bezkompromisowy w formułowaniu swych ocen, w tropieniu błędów i niedokładności. Głośna była swego czasu jego ostra recenzja książki Józefa Tretiaka o Słowackim. Odważnie i bez osłonek demaskował różne naukowe przewinienia w pracach Henryka Biegeleisena.

Wiele jednak recenzji, jakie wyszły spod pióra Hahna, ma charakter sprawozdawczo-informacyjny i dopełnia jego prace bibliograficzne, w których mimo szerokiego zakresu nie wychodził poza rejestrację faktów. Tak więc niektóre noty o książkach i publikacjach wydawniczo niesamodzielnych, jakie ogłaszał w czasopismach naukowych, mają charakter informacji, która trafia dziś do adnotacji w bibliografiach, bądź też — dotyczy to w szczególności rzeczy drukowanych w dziale krytycznym „Muzeum” — stanowią rodzaj „bibliografii zalecającej”. Ta część działalności recenzenckiej prof. Hahna w połączeniu z jego dokonaniem w dziedzinie bibliografii określa granice jeszcze jednego ważnego pola pracy, które uprawiał indywidualnie. Jest to dziedzina dokumentacji i informacji naukowej.

*

Trudno objąć w krótkim szkicu całokształt dorobku Wiktora Hahna, o którego rozmiarach i różnorodności mówi dostatecznie wyraźnie bibliografia jego prac. Tylko uważne odczytanie kolejnych opisów i adnotacji daje wyobrażenie o charakterze dorobku uczonego. Nie stworzył wielkich syntez ani monografii. Uwagę jego przyciągały konkretne fakty i szczegóły, które poddawał uważnej obserwacji i analizie. Bardzo pasjonowała go zagadka jednej wątpliwej lekcji w tekście utworu Słowackiego niż ogólne kierunki rozwojowe jego twórczości. Więcej uwagi poświęcał ustaleniu chronologii kilku faktów literackich niż syntetycznym konstrukcjom historycznoliterackim. Zawsze najchętniej pochylał się nad drobiazgiem, uważnie go badał i oglądał, poszukiwał dlań miejsca w szerszym, zawsze konkretnie usytuowanym kontekście, by dojść w rezultacie do ustaleń może w efekcie skromnych, ale pewnych i prawdziwych. Kult faktu, dominujący w epoce, która ukształtowała jego naukową osobowość, był naczelnym ideałem wszystkich poczynąń, zawsze realizowanych ze świadomością, że praca naukowa jest służbą społeczną.

*

Bibliografia prac prof. W. Hahna, opracowana przez jego syna mgra Kazimierza Hahna-Tarchalskiego, rejestruje — w porządku chronologicznym — w zasadzie wszystkie publikacje uczonego. Pewnej selekcji dokonano tylko w obrębie recenzji, eliminując jako rzeczy mniej ważne krótkie noty sprawozdawczo-informacyjne o książkach dla dzieci i młodzieży.

W obrębie poszczególnych lat kolejne pozycje zestawione zostały w 3 grupy, oznaczone pierwszymi literami alfabetu:

- A — prace oryginalne (rozprawy, artykuły, notatki, odezwy itp.) w alfabetycznym porządku tytułów;
- B — prace edytorskie i redakcyjne w alfabetycznej kolejności bądź tytułów (publikacje redagowane przez Hahna), bądź nazwisk autorów opracowanych tekstów. Z prac redakcyjnych uwzględniono tylko te, na których wyraźnie figuruje imię i nazwisko redaktora. Stąd nie zostały odnotowane księgi pamiątkowe ku czci Juliusza Słowackiego i dla uczczenia jubileuszu prof. L. Cwiklińskiego, mimo iż skądinąd wiadomo, że prof. Hahn był ich redaktorem;
- C — recenzje w alfabetycznym porządku nazwisk autorów omówionych prac bądź tytułów. Recenzowane prace otrzymały opisy skrócone.

Dalsze wydania danej pozycji rejestruje się łącznie z wydaniem pierwszym. Jeżeli jednak nowa edycja jest w stosunku do poprzedniej zmieniona czy rozszerzona, zostaje odnotowana jako pozycja oddzielna pod właściwą datą. Zawsze w takim wypadku zamieszczono przy wydaniu pierwszym odsyłacz, wskazujący dalsze edycje.

Niestety, nie wszystkie opisy są kompletne; niektóre — a dotyczy to szczególnie artykułów z pism codziennych przed 1918 r. — są pozbawione pewnych elementów (rocznika, paginacji itp.). Szereg pozycji opatrzone adnotacjami informującymi o ich charakterze i zawartości.

Ze względu na ograniczoną objętość „Roczników Humanistycznych” w niniejszym zeszycie ukazuje się tylko pierwsza część bibliografii, rejestrująca publikacje do 1920 r. W jednym z następnych zeszytów ukaze się część druga, zawierająca zestawienie prac prof. Hahna od 1921 r. (data rozpoczęcia pracy w KUL-u), wykaz prac o nim w układzie chronologicznym oraz indeks nazwisk do całej bibliografii.

Publikując tę pracę, Katolicki Uniwersytet Lubelski spłaca dług pamięci swemu długoletniemu zasłużonemu profesorowi, członkowi Towarzystwa Naukowego KUL i doktorowi honoris causa.